

Měkkýši PR Peliny u Chocně

Molluscs of the Peliny Natural Reserve near Choceň (East Bohemia, Czech Republic)

LUCIE JUŘIČKOVÁ¹, MICHAL HORSÁK² & MAGDA HRABÁKOVÁ¹

¹ Katedra zoologie PFF UK, Viničná 7, CZ-12844 Praha 2, Česká republika, e-mail: lucie.jurickova@seznam.cz

² Ústav botaniky a zoologie, Masarykova Universita, Kotlářská 2, CZ-61137 Brno, Česká republika, e-mail: horsak@sci.muni.cz

JUŘIČKOVÁ L., HORSÁK M. & HRABÁKOVÁ M., 2006: Měkkýši PR Peliny u Chocně [Molluscs of the Peliny Natural Reserve near Choceň (East Bohemia, Czech Republic)]. – Malacologica Bohemoslovaca, 5: 10–13. Online serial at <<http://mollusca.sav.sk>> 27-Feb-2006.

This paper brings a review of a long-term malacological survey of Peliny, an important Nature Reserve near Choceň town (East Bohemia, Czech Republic). Altogether, 50 mollusc species have been recorded during the last 100 years (representing 21% of the total Czech mollusc fauna). The isolated populations of the East-Alpine *Cochlodina commutata*, *Itala ornata*, and *Pupilla sterrii* were confirmed. The last mentioned species has a single site there within the East Bohemia. Rare woodland species *Platyla polita*, *Daudebradia rufa*, and *Vertigo alpestris* were recorded for the first time.

Úvod

Na východním okraji Chocně se na pravém břehu Tiché Orlice nachází botanicky i zoologicky významná přírodní rezervace Peliny. Její jádro tvoří strmé opukové skály (turonské slínovce), které rozčleňují celé území na mozaiku stanovišť značně rozdílného charakteru. Vlastní skalní věže a stěny se střídají se zastíněnými roklinkami, sutěmi i drobnými plošinami. To vše kryje z větší části teplý listnatý les, místy i s drobnými otevřenými polohami při vrcholcích i úpatí skal.

Území dnešní PR Peliny u Chocně přitahovalo pozornost malakozoologů od počátků výzkumu naší měkkýší fauny. Nejstarší sběry shrnuje ve své práci ULIČNÝ (1892–5). V období mezi válkami sbíral v této oblasti V. Hlaváč, jehož vesměs nepublikované sběry jsou deponovány v muzeu v Hradci Králové. Obsahují zejména mohutné položky druhů *Itala ornata* a *Cochlodina commutata* (položky z roku 1951). Poté sbírali na tomto území V. Ložek a J. Brabenec, jejichž údaje byly publikovány (LOŽEK 1951, BRABENEC 1978). Všechny tyto sběry byly prováděny ručně a nezahnují kvantitativní údaje o měkkýších společenstvech. Jejich přehled shrnuje Tab. 1.

První výzkum kvantitativního charakteru provedli až autoři této práce.

Metodika

Území bylo zkoumáno standardními metodami – soubornými hrabankovým vzorky, které podchytí i velmi malé druhy a též kvantitativní poměry měkkýších společenstev. Vzorky byly dále zpracovávány běžnou prosevovou metodou (LOŽEK 1956) a doplněny ručními sběry, které umožňují podchytit nahé plže a dendrofilní druhy, které vzorky nezachytí. Nomenklatura byla použita podle práce (JUŘIČKOVÁ et al. 2001).

Výsledky

Mezi lety 2000–5 bylo v PR Peliny zjištěno 45 druhů suchozemských plžů (Tab. 2), včetně historických údajů pak 50 druhů (Tab. 1 a 2), což je 21% z celkového počtu měkkýšů ČR. Na poměrně malém území najdeme pestrou mozaiku společenstev, mezi nimiž jsou pro PR charakteristická zejména ta, která jsou vázána na opukové skály. Významnými druhy jsou zde především východoalpské prvky *Cochlodina commutata*, obývající zastíněné skály a *Itala ornata*, žijící i na osluněných partiích skal, které zde mají izolované

Tabulka 1. Přehled druhů zjištěných při předešlých průzkumech.
Table 1. List of species recorded in the course of previous surveys.

	ULIČNÝ 1892–5	LOŽEK 1951	BRABENEC 1978
<i>Cochlicopa lubricella</i>			+
<i>Pupilla sterrii</i>		+	+
<i>Truncatellina cylindrica</i>			+
<i>Merdigera obscura</i>			+
<i>Cochlodina laminata</i>		+	
<i>Cochlodina commutata</i>	+	+	+
<i>Clausilia parvula</i>		+	
<i>Itala ornata</i>	+	+	+
<i>Laciniaria plicata</i>		+	
<i>Alinda biplicata</i>		+	
<i>Aegopinella nitens</i>			+
<i>Vitrea diaphana</i>	+	+	
<i>Oxychilus cellarius</i>		+	
<i>Oxychilus depressus</i>	+ ¹⁾	+	
<i>Arion fasciatus</i>			+
<i>Lehmannia marginata</i>	+		
<i>Monachoides vicinus</i>			+
<i>Faustina faustina</i>		+	
<i>Isognomostoma isognomostomos</i>		+	+
<i>Fruticicola fruticum</i>		+	
<i>Cepaea vindobonensis</i>		+	

¹⁾jako *Oxychilus glaber*, tehdy nerozlišováno

¹⁾originally as *Oxychilus glaber*, these two species were not distinguished at that time

ostrovy mimo hlavní areál svého rozšíření. Dalšími charakteristickými druhy východočeských opuk jsou *Clausilia parvula*, *Laciniaria plicata* a karpatská *Faustina faustina*, obývající spíše zastíněné partie. Na úpatí či vrcholcích skalních bloků najdeme (zarůstáním poněkud omezená) společenstva druhů otevřených stanovišť s vzácným druhem *Pupilla sterrii*, který zde má jedinou lokalitu ve východních Čechách a jedinou lokalitu na tomto typu pokladu. Její výskyt zde je značně izolovaný od areálových ostrůvků ve středních Čechách a na jižní Moravě, přičemž i tam je výskyt tohoto druhu poměrně vzácný. V sutích u řeky obývají vlhčí prostory mezi kameny citlivé druhy jako *Oxychilus depressus* či *Isognomostoma isognomostomos*, v lipovém opadu na kamenech pak *Vertigo alpestris*. V nejspodnějších a nejvlhčích partiích u řeky najdeme nahé plže jako teplomilný druh *Tandonia rustica*, který zde dosahuje svého nejvýchodnějšího původního výskytu. Na příhodných vlhčích místech byly nalezeny i citlivé lesní druhy jako *Platyla polita*, *Daudebardia rufa*, *Vitrea diaphana* či *Petasina unidentata*. V PR v podstatě nenajdeme synantropní nebo ruderální druhy, jediným prvkem z této skupiny je invazní *Boettgerilla pallens*, která se ovšem u nás běžně vyskytuje i ve velmi málo dotčených partiích přírody, aniž původním druhům konkuruje. Tento stav dokládá dobrou zachovalost a mimořádnou bohatost zdejších společenstev měkkýšů.

Diskuze

Srovnáme-li naše sběry s nejstaršími údaji, zjistili jsme více než dvojnásobek druhů, včetně velice citlivých zástupců jako *Vertigo alpestris*, *Daudebardia rufa*, *Vitrea diaphana* či *Platyla polita*, které byly podchyceny díky odběru hrabankových vzorků. Oproti starším sběrům jsme nezjistili karpatský prvek *Monachoides vicinus*, druh teplých křovišť *Cepaea vindobonensis*, v nivě pak druh *Aegopinella nitens* a dva druhy nahých plžů (jejich výskyt je pravděpodobný a nebyl zaznamenán nejspíš vzhledem k suchému počasí v době sběrů). Vzhledem k tomu, že celá PR vyniká neobvyčejnou stanovištní diverzitou, lze snadno přehlédnout některý druh, omezený jen na plošně malé stanoviště a to včetně velkých druhů jako *M. vicinus* a *C. vindobonensis*. To lze demonstrovat i na jiných velkých zástupcích (*Helicigona lapicida* a *Arianta arbustorum* zjištěna jen M. Horsákem, *Cepaea hortensis* a *Fruticicola fruticum* zjištěna jen L. Juříčkovou).

Vzhledem k tomu, že si území zachovává svoji vysokou druhovou diverzitu v podstatě od doby, kdy byly v Čechách zahájeny malakozoologické výzkumy, lze předpokládat, že pokud se do stávajících poměrů žádným výrazným způsobem nezasáhne, budou pestré malakocenózy dobře prosperovat i nadále.

Tabulka 2. Přehled druhů zjištěných v uvedených letech autory článku. Pokud bylo možné, je uveden počet nalezených jedinců.

Table 2. List of species recorded by the authors in the given periods. If possible the numbers of recorded individuals are shown.

	Horsák 2000	Hrabáková 2004	Juříčková 2005
<i>Platyla polita</i>			2
<i>Carychium tridentatum</i>			2
<i>Cochlicopa lubrica</i>		+	20
<i>Cochlicopa lubricella</i>	26		2
<i>Pupilla muscorum</i>		+	20
<i>Pupilla sterrii</i>	65		3
<i>Vertigo pygmaea</i>			1
<i>Vertigo alpestris</i>			8
<i>Vertigo pusilla</i>			2
<i>Truncatellina cylindrica</i>	41		9
<i>Merdigera obscura</i>	1	+	1
<i>Vallonia costata</i>	142		35
<i>Vallonia pulchella</i>	51		4
<i>Cochlodina laminata</i>	3	+	3
<i>Cochlodina commutata</i>	120	+	49
<i>Clausilia parvula</i>	173	+	12
<i>Itala ornata</i>	199	+	2
<i>Laciniaria plicata</i>	39	+	25
<i>Alinda biplicata</i>	28	+	30
<i>Cecilioides acicula</i>	1		
<i>Punctum pygmaeum</i>	1		3
<i>Discus rotundatus</i>	6	+	13
<i>Vitrina pellucida</i>	28	+	
<i>Aegopinella pura</i>			3
<i>Aegopinella minor</i>	5		13
<i>Vitrea diaphana</i>	3		
<i>Vitrea contracta</i>	3		
<i>Oxychilus cellarius</i>	1	+	1
<i>Oxychilus depressus</i>	4	+	3
<i>Daudebardia rufa</i>			2
<i>Arion distinctus</i>	+		
<i>Arion silvaticus</i>	+		+
<i>Deroceras</i> sp. juv.	+		
<i>Limax cinereoniger</i>	+		
<i>Tandonia rustica</i>	+	+	+
<i>Boettgerilla pallens</i>		+	+
<i>Monachoides incarnatus</i>	4	+	6
<i>Petasina unidentata</i>	10	+	5
<i>Faustina faustina</i>	2	+	6
<i>Isognomostoma isognomostomos</i>	1		7
<i>Helicigona lapicida</i>	3		
<i>Fruticicola fruticum</i>			1
<i>Arianta arbustorum</i>	3		
<i>Cepaea hortensis</i>		+	1
<i>Helix pomatia</i>	5		1

Závěr

Měkkýší společenstva PR Peliny u Chocně hostí stabilní společenstva měkkýšů na pestré mozaice stanovišť, včetně druhů s izolovanými lokalitami, které zde byly zaznamenávány od počátků malakozoologických výzkumů u nás. V rámci východních Čech, ale i celé České republiky představuje tato rezervace unikátní krajinný fenomén.

Poděkování. Výzkum byl podporován krajským úřadem Pardubického kraje a výzkumnými projekty MŠMT 0021620828 a MSM 0021622416.

Literatura

- BRABENEC J., 1978: K poznání měkkýšů východních Čech. – Práce a studie - Přír., Pardubice, 10: 87–108.
- JUŘIČKOVÁ L., HORSÁK M. & BERAN L., 2001: Checklist of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. – Acta Societatis Zoologicae Bohemiae, 65: 25–40.
- LOŽEK V., 1951: Malakozoologické poměry v rezervaci Peliny u Chocně. – Ochrana přírody, 6(1): 19–20.
- LOŽEK V., 1956: Klíč československých měkkýšů. – Vydavatelstvo SAV, Bratislava, 437 pp.
- ULIČNÝ J., 1892–5: Měkkýši čeští. – Klub přírodovědecký, Praha, 208 pp.